

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy JUDr. Ivo Pospíšila, soudce JUDr. Josefa Baxy a soudkyně JUDr. Lenky Kaniové v právní věci žalobce: **Mgr. D. D.**, proti žalované: **Etická komise České republiky pro ocenění účastníků odboje a odporu proti komunismu**, se sídlem nábřeží Edvarda Beneše 4, Praha 1, o žalobě proti rozhodnutí žalované ze dne 2. 12. 2021, č. j. 17499/2020-UVCR-52, v řízení o kasační stížnosti žalobce proti usnesení Městského soudu v Praze, ze dne 14. 12. 2022, č. j. 5 A 3/2022-76,

t a k t o :

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 14. 12. 2022, č. j. 5 A 3/2022 - 76, **se zrušuje** a věc **se vrací** tomuto soudu k dalšímu řízení.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci

[1] Žalobou u Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) se žalobce domáhal zrušení rozhodnutí žalované, kterým bylo zamítnuto odvolání a potvrzeno rozhodnutí Ministerstva obrany ze dne 25. 6. 2021, č. j. MO 191190/2021-7460. Správní orgán prvního stupně jím zamítl žádost žalobce o vydání osvědčení účastníka odboje a odporu proti komunismu podle zákona č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu. Žalobce soud požádal o úplné osvobození od soudních poplatků a na výzvu soudu doložil prohlášení o osobních, majetkových a výdělkových poměrech. V podáních ze dne 14. 7. 2022, 15. 8. 2022, 7. 11. 2022 a 25. 11. 2022 soud upozornil na to, že v jiných řízeních vedených jak před městským soudem (řízení sp. zn. 15 A 82/2021, 6 A 51/2022, 8 A 83/2022), tak dalšími správními soudy, včetně soudu kasačního (řízení sp. zn. 8 As 173/2021), je osvobočován od soudních poplatků buďto zcela, nebo alespoň částečně, a je mu ustanovován zástupce.

[2] Městský soud napadeným usnesením žalobci osvobození od soudních poplatků nepřiznal. Vyšel z toho, že žalobce je rozvedený a nachází se ve výkonu trestu odnětí svobody. Pobírá přitom invalidní důchod ve výši 19 277 Kč měsíčně, nemá žádný majetek větší hodnoty, kromě 40 let starého automobilu Škoda 100 a zůstatku na bankovním účtu ve výši 6 000 Kč. Naopak měsíčně splácí 2 580 Kč Raiffeisenbank, a. s., 5 000 Kč České republice – Okresnímu soudu v Prostějově, 3 000 Kč spolku Cannabis is The Cure, z. s., a 500 Kč blíže uvedené fyzické osobě. Po odečtení těchto výdajů od invalidního důchodu zůstává žalobci podle městského soudu dostatek prostředků, aby mohl uhradit soudní poplatek za žalobu ve výši 3 000 Kč.

[3] Soud proto shledal, že nejsou dány podmínky ani pro částečné osvobození. Uvedl k tomu, že poměry účastníka odůvodňují osvobození od soudních poplatků pouze tehdy, jestliže vzhledem ke stavu svého jmění (majetku a dluhů) není schopen platit náklady soudního řízení, aniž by tím ohrozil vlastní výživu. Navíc přenašáním poplatkové povinnosti na stát dochází k zatížení ostatních daňových poplatníků, kteří jsou tak nuceni nést bez své viny poplatkovou povinnost jiných osob.

II. Obsah kasační stížnosti

[4] Proti napadenému usnesení podal žalobce (dále jen „stěžovatel“) kasační stížnost, v níž se domáhá jeho zrušení. Namítl, že městský soud o žádosti o osvobození rozhodl až po opakovaných urgencích a návrhu na určení lhůty k rozhodnutí. V napadeném usnesení mu soud nepřiznal osvobození od soudních poplatků, ačkoliv v jiných řízeních jej tentýž soud zcela zprostil poplatkové povinnosti. Předsedkyně rozhodujícího senátu byla také členkou senátu ve věci sp. zn. 8 A 83/2022, který žalobce usnesením ze dne 26. 10. 2022, č. j. 8 A 83/2022 - 61, zcela osvobodil od soudních poplatků. Stejně se tak stalo v řízeních sp. zn. 6 A 51/2022 a 90 A 82/2021. Obdobně rozhodly i Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci v řízeních sp. zn. 60 A 41/2021 a 60 A 42/2021 a Krajský soud v Brně v řízení sp. zn. 29 A 167/2020.

[5] Stěžovatel k tomu uvedl, že „právo na svobodný názor soudu“ je hodnotou, kterou ctí, avšak toto „právo“ neznamená, že na základě totožných podkladů soud rozhodne diametrálně odlišně, než tomu bylo v jiných senátech téhož soudu, a to v časovém rozptylu necelých dvou měsíců. To za situace, kdy soud může přiznat osvobození i pouze částečné, jak to v minulosti v případě stěžovatele již učinil i Nejvyšší správní soud v usnesení ze dne 24. 8. 2022, č. j. 6 As 96/2022 - 43, v němž při mu přiznal osvobození ve výši 80 %.

III. Posouzení věci Nejvyšším správním soudem

[6] Nejvyšší správní soud nejprve posoudil, zda byly splněny podmínky řízení. Zjistil, že kasační stížnost byla podána včas, osobou oprávněnou, proti rozhodnutí, vůči němuž je kasační stížnost ve smyslu § 102 zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního (dále jen „s. ř. s.“), přípustná a jsou splněny i obsahové náležitosti kasační stížnosti dle § 106 s. ř. s. Kasační soud pak v souladu se svou judikaturou (usnesení rozšířeného senátu ze dne 9. 6. 2015, č. j. 1 As 196/2014 - 19, č. 3271/2015 Sb. NSS) nevyžadoval zastoupení

pokračování

stěžovatele advokátem ani zaplacení soudního poplatku za kasační stížnost, neboť předmětem přezkumu je procesní usnesení, jímž se řízení o žalobě nekončí.

[7] Následně soud posoudil důvodnost kasační stížnosti, a to v mezích jejího rozsahu a stěžovatelem uplatněných důvodů. Zkoumal přitom, zda napadené rozhodnutí netrpí vadami, k nimž je povinen přihlídnout z úřední povinnosti (§ 109 odst. 3 a 4 s. ř. s.). Dospěl k závěru, že kasační stížnost **je důvodná**.

[8] Stěžejní otázkou je v této věci to, zda městský soud postupoval v souladu se zákonem, jestliže nepřiznal žalobci, byť jen částečné, osvobození od soudních poplatků za situace, kdy sám stěžovatel tvrdil a dokládal, že v jiných řízeních před tímž soudem a dalšími správními soudy byl od soudního poplatku osvobozen.

[9] Nejvyšší správní soud, ale také Ústavní soud, se k poplatkové povinnosti a rozhodování o osvobození od soudních poplatků vyjádřily nesčetněkrát. Účelem poplatkové povinnosti je ochrana soudní soustavy před přetížením, stejně jako zajištění toho, aby jednotlivci právo na soudní a jinou právní ochranu nezneužívali, nejednali při jejím využití svévolně či nešlo o zjevně bezúspěšné uplatňování práva, jehož výsledkem by bylo zbytečné zatížení soudu a vznik nákladů řízení protistrany. Na druhou stranu představuje tato povinnost omezení přístupu k soudu, které může být v případě nemajetných osob nepřiměřeným a vést až k odepření spravedlnosti.

[10] Stěžejním principem, který obecně ovládá soudní rozhodování, je jeho předvídatelnost a požadavek, aby ve stejných či obdobných případech bylo rozhodováno stejně a aby případná odchylka byla vždy racionálně odůvodněna. Jak opakovaně uvedl Ústavní soud, „z *ústavního principu rovnosti* (čl. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny, čl. 96 odst. 1 Ústavy) a *právní jistoty* (čl. 1 odst. 1 Ústavy) plyne požadavek na shodný výklad zákona ve srovnatelných případech, tedy princip předvídatelnosti rozhodování, který znamená, že účastníci právních vztahů mohou legitimně očekávat, že státní orgány budou ve skutkové a právně srovnatelných případech rozhodovat – v celkovém vyznění – stejně“ (viz například nálezy ze dne 8. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 2571/16, bod 16, nebo ze dne 15. 8. 2018, sp. zn. I. ÚS 3755/17, bod 25). Jedná se přitom o obecný princip, který musí nalézt své uplatnění i při rozhodování o osvobození od soudních poplatků (srov. nálezy ze dne 17. 5. 2019, sp. zn. II. ÚS 1966/18).

[11] S vědomím těchto východisek je třeba při rozhodování o žádostech o osvobození od soudních poplatků přistupovat k výkladu zákonných ustanovení, která upravují poplatkovou povinnost a osvobození od ní.

[12] Dle § 36 odst. 3 s. ř. s. platí, že *účastník, který doloží, že nemá dostatečné prostředky, může být na vlastní žádost usnesením předsedy senátu zčásti osvobozen od soudních poplatků. Přiznat účastníkovi osvobození od soudních poplatků zcela lze pouze výjimečně, jsou-li pro to zvlášť závažné důvody, a toto rozhodnutí musí být odůvodněno. Dospěje-li však soud k závěru, že návrh zjevně nemůže být úspěšný, takovou žádost zamítne. Přiznané osvobození kdykoliv za řízení odejme, popřípadě i se zpětnou účinností, jestliže se do pravomocného skončení řízení ukáže, že poměry účastníka přiznané osvobození neodůvodňují, popřípadě neodůvodňovaly. Přiznané osvobození se vztahuje i na řízení o kasační stížnosti.*

[13] V daném případě městský soud dospěl k závěru, že stěžovatelem tvrzené a doložené majetkové poměry neodůvodňují ani částečné osvobození od soudních poplatků. To za situace, kdy stěžovatel soudu opakovaně předkládal argumentaci, že v jiných řízeních vedených před tímž soudem byla jeho majetková situace, posuzovaná v podstatě na základě stejných dokladů, zhodnocena zcela odlišně a stěžovatel byl od soudních poplatků zcela osvobozen.

[14] Kasační soud ověřil ze spisu městského soudu, že na číslech listů 58, 58d, 67 a 69 založených ve spise se nacházejí podání, v nichž stěžovatel skutečně odkazoval na konkrétní spisové značky řízení, ve kterých byly jeho majetkové poměry posouzeny tak, že byl od soudních poplatků zcela osvobozen. Městský soud však na tyto argumenty (kromě odkazu na usnesení Okresního soudu v Blansku ze dne 12. 6. 2022, č. j. 1 Nt 1404/2022 - 10, jímž soud vyslovil v řízení o návrhu na povolení obnovy trestního řízení nárok stěžovatele na bezplatnou obhajobu) v napadeném usnesení nepoukázal, natož aby se s nimi v odůvodnění vypořádal. S ohledem na výše uvedený požadavek předvídatelnosti soudního rozhodování přitom bylo jeho povinností – chtěl-li rozhodnout takto odlišně - odůvodnit, v čem se majetková situace stěžovatele v nynějším řízení liší od jejího posouzení v dalších řízeních, na která konkrétně odkazoval, případně proč na základě stejných majetkových poměrů rozhodl odlišně.

[15] Nejvyšší správní soud souhlasí s městským soudem v tom, že je to žadatel o osvobození, koho stíhá břemeno tvrzení a důkazní, a že soud nemůže za něj sám vyhledávat důvody pro úplné či částečné osvobození. Proto není ani povinností soudu, aby sám z úřední povinnosti vyhledával veškerá aktuální rozhodnutí soudů, v nichž bylo rozhodováno o osvobození téhož žadatele, a porovnával s nimi jeho osobní a majetkovou situaci, kterou tvrdí a dokládá v probíhajícím řízení. S ohledem na požadavek předvídatelnosti rozhodování je však povinen na tvrzení žadatele, v němž soudu dokládá konkrétní řízení či usnesení, v nichž byl od soudních poplatků s ohledem na majetkovou situaci osvobozen, reagovat a buď je následovat, nebo racionálně vysvětlit, v čem se nyní posuzovaná situace liší nebo proč ji posoudil odlišně. Odlišnost může být přirozeně dána jak změnou aktuálních majetkových poměrů žadatele, tak také tím, jaké příjmy a výdaje v různých řízeních tvrdil a dokládal.

[16] Jinak řečeno, jednou přiznané osvobození od soudních poplatků v jednom řízení není pro ostatní soudy rozhodující v jiných řízeních formálně závazné a není ani vysloveno jednou provždy (ostatně právní úprava obsažená v § 36 odst. 3 s. ř. s. umožňuje soudu v průběhu řízení na změnu majetkových poměrů reagovat a již přiznané osvobození odejmout). Na druhou stranu však z požadavku rovnosti a předvídatelnosti soudního rozhodování plyne, že soudy musejí ve stejných věcech rozhodovat pokud možno stejně a případnou odlišnost racionálně vysvětlit. Jestliže byl městský soud opakovaně stěžovatelem konfrontován s konkrétními řízeními, v nichž jej soudy od poplatkové povinnosti zcela osvobodily, bylo jeho povinností na tyto argumenty v napadeném usnesení reagovat. Městský soud proto pochybil, pokud ve shora uvedených intencích nepostupoval.

pokračování

[17] Institut osvobození od soudního poplatku je výjimkou z poplatkové povinnosti, jenž nemá být uplatňován bezbřezě (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 4. 2019, č. j. 2 As 91/2019 - 14). To však soud nezavazuje povinnosti rozhodovat také v souladu s principy rovnosti a předvídatelnosti, jak je kasační soud vyložil shora.

[18] V této souvislosti je také třeba poukázat na to, že § 36 odst. 3 s. ř. s. upravuje jako základní pravidlo pouze částečné osvobození od soudních poplatků; úplné osvobození je možné přiznat pouze výjimečně ze zvlášť závažných důvodů (viz například rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. 5. 2013, č. j. 6 As 75/2013 - 18, bod 17). Takto ostatně k majetkové situaci stěžovatele přistoupil v nedávné době sám kasační soud, například v usnesení ze dne 24. 8. 2022, č. j. 6 As 96/2022 - 43, jímž přiznal stěžovateli osvobození od soudních poplatků v rozsahu 80 %, nebo v usnesení ze dne 25. 2. 2022, č. j. 5 As 21/2022 - 32, v němž akceptoval jeho osvobození přiznané městským soudem ve výši 70 %.

[19] Pouze pro úplnost kasační soud připomíná, že obecně není ani vyloučeno, aby soud i nemajetnému účastníkovi řízení osvobození od soudních poplatků nepřiznal. Jedná se však o výjimečné situace, které mohou nastat například v případech „kverulujících“ účastníků řízení. V rozsudku ze dne 26. 10. 2011, č. j. 7 As 101/2011 - 66, tak Nejvyšší správní soud vyslovil, že *„i když účastník je nemajetný, takže by zásadně bylo namíste přiznat mu osvobození od soudních poplatků (§ 36 odst. 3 s. ř. s.), může mu soud výjimečně toto dobrodíní odeprít, a to zejména pro povahu sporu či sporů, které účastník vede. O výše uvedený případ se může jednat, vede-li účastník s různými veřejnými institucemi množství sporů týkajících se poskytování informací podle inf. zák., které často pokračují jako spory soudní, a přitom nejde o spory mající vztah k podstatným okolnostem účastnickovy životní sféry (netýkají se, a to ani nepřímě, účastnickova majetku, životních podmínek či jiných podobných záležitostí, nýbrž jde o spory vyvolané účastnickovým zájmem o veřejné záležitosti a fungování veřejných institucí“*.

[20] Soud tedy může přihlídnout i k tomu, zda a popřípadě v jaké míře vede účastník další soudní spory či jiná řízení před orgány veřejné moci, na něž je pravděpodobně třeba vynakládat prostředky (viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 7. 2015, č. j. 2 As 153/2015 - 27). Kasačnímu soudu je z jeho úřední činnosti známo, že stěžovatel je účastníkem většího množství řízení před správními soudy (jen kasační soud za poslední dva roky vedl 30 řízení, jejichž účastníkem je stěžovatel). Současně je však přesvědčen, že řízení o žalobě vedené městským soudem nesplňuje výše uvedené podmínky pro nepřiznání osvobození od soudních poplatků.

IV. Závěr a náklady řízení

[21] S ohledem na výše uvedené dospěl Nejvyšší správní soud k závěru, že kasační stížnost je důvodná, a proto podle § 110 odst. 1 věty první s. ř. s. napadené usnesení městského soudu zrušil a vrátil mu věc k dalšímu řízení. V něm bude soud vázán výše uvedenými právními závěry a v jejich světle znovu posoudí žádost stěžovatele o osvobození od soudních poplatků. Při rozhodování o žádosti o osvobození od soudních poplatků bude povinen přihlídnout k tomu, že v jiných řízeních, na která stěžovatel opakovaně poukazoval, byl osvobozen od soudních poplatků, jakož i k tomu, že rovněž kasační soud ve výše uváděných usneseních hodnotil majetkovou situaci stěžovatele tak,

že odůvodňuje jeho částečné osvobození. Pokud by městský soud navzdory tomu dospěl k jinému závěru, musí odlišnosti ve svém usnesení náležitě zdůvodnit.

[22] Městský soud pak v dalším řízení také rozhodne o náhradě nákladů řízení o kasační stížnosti (§ 110 odst. 3 s. ř. s.).

P o u č e n í: Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 9. února 2023

JUDr. Ivo Pospíšil
předseda senátu